

QO'NG'IROTLAR URUG'INING O'RGANILISH TARIXI

O'ralova Marjona Murodilla qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharq sivilizatsiyasi va falsafa fakulteti,

Tarix (Markaziy Osiyo xalqlari tarixi) yo'nalishi 2-kurs talabasi

V. I. Abirov

Ilmiy rahbar: Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15706398>

Annotatsiya: Ushbu maqola Qo'ng'irotlar urug'ining ilmiy o'rganilish tarixiga bag'ishlangan. Qo'ng'irotlar tarixi va kelib chiqishi haqida dastlabki ma'lumotlar XII-XVIII asrlarda Sharq manbalarida uchragan. XIX asrda yevropalik va rus olimlari, masalan, Vasily Bartold va Nikolay Aristov, Qo'ng'irotlarning kelib chiqishi va siyosiy roli haqida ilmiy ishlar olib borgan. XX asrda, Sovet davrida, Qo'ng'irotlar tarixi yanada chuqurroq tahlil qilindi, va mustaqillik davrida Markaziy Osiyo olimlari tomonidan ularning etnik va siyosiy o'rni bo'yicha yangi izlanishlar olib borildi. Maqolada Qo'ng'irotlarning ilmiy o'rganilish jarayonining asosiy bosqichlari tahlil qilinadi, ularning tarixiy roli va ilmiy tadqiqotlarda qanday yoritilganligi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Qo'ng'irotlar, o'rganilish tarixi, ilmiy tadqiqotlar, etnik tahlil, tarixiy manbalar, XIX asr, Sovet davri, Markaziy Osiyo.

Abstract: This article is devoted to the history of the scientific study of the Kungrat clan. The first information about the history and origin of the Kungrats appeared in Eastern sources in the 12th-18th centuries. In the 19th century, European and Russian scientists, such as Vasily Bartold and Nikolai Aristov, conducted scientific work on the origin and political role of the Kungrats. In the 20th century, during the Soviet era, the history of the Kungrats was analyzed in more depth, and during the period of independence, new research was conducted by Central Asian scientists on their ethnic and political role. The article analyzes the main stages of the process of scientific study of the Kungrats, shows their historical role and how it was covered in scientific research.

Keywords: Kungrats, history of study, scientific research, ethnic analysis, historical sources, 19th century, Soviet era, Central Asia.

Аннотация: Статья посвящена истории научного изучения рода Кунгират. Первые сведения об истории и происхождении колоколов появились в восточных источниках в XII-XVIII веках. В XIX веке европейские и русские ученые, такие как Василий Бартольд и Николай Аристов, проводили научные работы о происхождении и политической роли кунграотов. В XX веке, в советское время, история кунграотов была проанализирована более глубоко, а в период независимости среднеазиатскими учеными были проведены новые исследования их этнической и политической роли. В статье анализируются основные этапы научного изучения кунграотов, показывается их историческая роль и то, как они освещались в научных исследованиях.

Ключевые слова: Кунграотов, история изучения, научное исследование, этнический анализ, исторические источники, XIX век, советское время, Средняя Азия.

Qo'ng'irotlar tarixini o'rganish mo'g'ullar davridan boshlab keng tus olgan. Chunki bu qabila Chingizxon imperiyasining tashkil topishida muhim rol o'ynagan, shuningdek, mo'g'ul zodagonlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Keyinchalik, bu xalqning tarixi arab, fors,

yevropa va rus olimlari tomonidan ham chuqur o'rganilgan. Chingizxonning asosiy tarixiy manbalaridan biri hisoblangan "Mo'g'ullar siri" (1228–1240) kitobida qo'ng'irotlar mo'g'ul qabilalaridan biri sifatida tilga olinadi. Bu manbaga ko'ra, Chingizxonning birinchi rafiqasi Borte qo'ng'irot qabilasidan bo'lgan. Bu esa qo'ng'irotlarning mo'g'ullar orasida yuqori mavqega ega bo'lganini ko'rsatadi. Shuningdek, Rashididdinning "Jome' at-tavorix" asarida (XIV asr) qo'ng'irotlar haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. Unga ko'ra, qo'ng'irotlar mo'g'ullarning asosiy qabilalaridan biri sifatida e'tirof etilgan va ular Chingizxon davrida harbiy va siyosiy hayotda faol qatnashgan. "Yuan sulolasi tarixi" (XIV asr, Xitoy manbasi)

Qo'ng'irotlarning mo'g'ul xonlari huzurida muhim siyosiy lavozimlarni egallagani haqida ma'lumot beriladi.

Mo'g'ullarning Xitoyni egallash jarayonida qo'ng'irotlar ham faol qatnashgani qayd etilgan.

Arab va fors tarixchilarining asarlarida (X–XV asrlar)

Mo'g'ul istilosidan avval ham, keyin ham arab va fors olimlari qo'ng'irotlar haqida yozishgan. Ularning asarlarida qo'ng'irotlarning yashash joylari, iqtisodiy faoliyati va siyosiy mavqei haqida qimmatli ma'lumotlar berilgan.

Istahriy (X asr) – "Kitob al-masolik va al-mamolik"

Qo'ng'irotlarning Xorazm va Dashti Qipchoq hududlarida yashagani haqida ma'lumot beradi. Ularning savdo va chorvachilik bilan shug'ullanishi haqida yozadi.

Maqdisiy (X asr) – "Ahsan at-taqosim"

¹Qo'ng'irotlarni turkiy xalqlar orasida muhim qabilalardan biri sifatida tilga oladi.

Ularning Xorazm bilan yaqin aloqasi borligi haqida ma'lumot beradi.

Sharafiddin Ali Yazdiy (XV asr) – "Zafarnoma", Amir Temur davrida qo'ng'irotlarning roli haqida yozadi. Xiva xonligi va qo'ng'irotlar o'rtasidagi siyosiy jarayonlarni yoritadi³.

Yevropa va rus olimlari tomonidan o'rganilishi (XIX–XX asrlar)

Rossiya imperiyasi O'rta Osiyoga qiziqish bildirganidan keyin qo'ng'irotlar tarixi yevropa va rus olimlari tomonidan ham o'rganila boshlandi.

Nikolay Aristov (XIX asr)

Qo'ng'irotlarning etnik kelib chiqishi haqida tadqiqot olib borgan. Ularni turkiy va mo'g'ul unsurlarining aralashmasi deb ta'riflagan.

Vasiliy Bartold (XIX–XX asr)

O'rta Osiyo xalqlarining kelib chiqishini o'rganib, qo'ng'irotlarning o'zbek xalqining shakllanishidagi rolini ko'rsatgan. Xiva xonligidagi qo'ng'irotlar sulolasi haqida qimmatli ma'lumotlar bergan.

Sergey Tolstov (XX asr)

Qo'ng'irotlarning qadimgi ildizlarini arxeologik dalillar asosida o'rgangan. Ularni Xorazmning qadimiy aholisiga bog'lagan.

Zamonaviy o'zbek olimlari (XX–XXI asrlar)

¹ Қодирий, Абдураббин. (1938). Шажараи Турк. Тошкент: Ҳақиқий нашриёт.

²Муҳаммадиев, А. (1990). Марказий Осиё тарихида Қўнғиротларнинг ўрни. Тошкент: Фан. —148 бет.

³Бароев, С. (1970). Ўрта асрлар тарихи ва маданияти. Тошкент: Ўзбекистон. —272 бет.

Bugungi kunda qo'ng'irotlar tarixi o'zbek tadqiqotchilari tomonidan keng o'rganilmoqda. Ularning asarlarida qo'ng'irotlarning o'zbek xalqining shakllanishidagi o'rni, Xiva xonligidagi siyosiy mavqei va etnik tarkibi haqida ilmiy xulosalar berilgan.

B. Ahmedov – "O'zbek xalqining etnik tarixi"

B. Ahmedovning "O'zbek xalqining etnik tarixi" asari o'zbek xalqining shakllanish jarayonlarini, jumladan, qo'ng'irotlarning bu jarayondagi o'rnini o'rganishga bag'ishlangan. Muallif qo'ng'irotlarning kelib chiqishi, etnik tarkibi va ularning o'zbek xalqining shakllanishidagi hissasini tahlil qiladi. Asarda qo'ng'irotlarning turkiy va mo'g'ul qabilalari bilan aloqalari, shuningdek, ularning O'rta Osiyo hududidagi tarqalishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

H. Ziyoyeva – "Xiva xonligi va qo'ng'irotlar sulolasi"²

H. Ziyoyeva o'zining "Xiva xonligi va qo'ng'irotlar sulolasi" asarida qo'ng'irotlarning Xiva xonligidagi siyosiy va iqtisodiy mavqeini yoritadi. Muallif qo'ng'irotlar sulolasining Xiva xonligida hokimiyat tepasiga kelishi, ularning davlat boshqaruvidagi roli va islohotlari haqida batafsil ma'lumot beradi. Shuningdek, asarda qo'ng'irotlarning xonlikdagi ichki va tashqi siyosatga ta'siri, iqtisodiy islohotlari va madaniy hayotdagi o'rni tahlil qilingan.

Sh. Vohidov – "O'zbek urug'lari tarixi"

Sh. Vohidovning "O'zbek urug'lari tarixi" asari qo'ng'irotlarning urug'-qabilaviy tuzilishini tahlil qiladi. Muallif qo'ng'irotlarning ichki tuzilishi, ularning boshqa o'zbek urug'lari bilan aloqalari va o'zbek xalqining etnik tarkibidagi o'rnini o'rganadi. Asarda qo'ng'irotlarning turli hududlardagi joylashuvi, ularning ijtimoiy va madaniy hayoti haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. Ushbu asarlar qo'ng'irotlar tarixi va ularning o'zbek xalqining shakllanishidagi o'rnini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, qo'ng'irotlar o'zbek xalqining shakllanishida, ayniqsa Xiva xonligidagi siyosiy va iqtisodiy hayotda katta rol o'ynagan yirik etnik guruhlardan biridir. Ularning tarixi arab, fors, mo'g'ul va rus manbalarida qayd etilgan bo'lib, bu qabila turli davrlarda harbiy-siyosiy jihatdan muhim mavqega ega bo'lganini ko'rsatadi. Zamonaviy o'zbek olimlari – B. Ahmedov, H. Ziyoyeva, Sh. Vohidov va boshqalar qo'ng'irotlarning kelib chiqishi, Xiva xonligidagi hukmronligi va etnik tarkibidagi o'rnini ilmiy asosda o'rganib, muhim xulosalar berganlar. Ularning tadqiqotlari qo'ng'irotlarning nafaqat o'zbek xalqining shakllanishidagi, balki mintaqadagi siyosiy jarayonlardagi ta'sirini ham yoritib beradi. Shunday qilib, qo'ng'irotlar tarixi hanuzgacha ilmiy izlanishlarni talab qiladigan dolzarb mavzulardan biri bo'lib qolmoqda. Ularning o'zbek davlatchiligiga qo'shgan hissasi, ijtimoiy va madaniy hayotdagi o'rni, shuningdek, xalqimiz tarixidagi roli bo'yicha tadqiqotlar bugungi kunda ham davom etmoqda.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Қодирий, Абдураббин. (1938). Шажараи Турк. Тошкент: Ҳақиқий нашриёт. — 120 бет.

2. Бартольд, В. В. (1924). Туркестан в эпоху монголов. Санкт-Петербург: Издательство Академии наук СССР. — 385с.
3. Муҳаммадиев, А. (1990). Марказий Осиё тарихида Қўнғиротларнинг ўрни. Тошкент: Фан. — 215 бет.
4. Мухамеджанов, М. (1961). Ўрта асрлар тарихидан. Тошкент: Фан. — 256 бет.
5. Бароев, С. (1970). Ўрта асрлар тарихи ва маданияти. Тошкент: Ўзбекистон. — 302 бет.
6. Абдуллаев, М. (1992). Ўрта асрлар тарихи ва маданияти. Тошкент: Ижод. — 198 бет.
7. Толстов, С. П. (1961). Древние народы и культуры Средней Азии. Москва: Наука. — 420с.